

Min Malungsdräkt

Min första Malungsdräkt fick jag 1951 vid 5 års åder – av mitt fotoalbum att döma. Min syster Brita och vår granne och lekkamrat Anna Magnil som båda var 6 år och jag fick våra dräkter samtidigt men vem som sydde dem vet jag inte. Kanske var det "o Ellen, sömmärska" från Grimsmyrheden (Lissdanils Ellen Kristina Persson, f.1898) som sedan blev vår hemsömmerska (mamma Anna sydde inga barnkläder förutom möjligen någon pyjamas). Det fanns nog väl tilltagen sömsmån för enligt Brita räckte hennes dräkt till tills hon var tio år. I september 1953 passerade kung Gustaf VI Adolf Malung på sin Eriksgata genom Sverige. Skolbarnen hade ledigt för att uppvakta kungen vid kyrkan. Brita som gick i tvåan och jag som gick i ettan bar våra Malungsdräkter, så även pappa Evald som kanske deltog i egenskap av kyrkvärd (pappa ägde långrock, hatt och blå strumpor, resten lånade han; det var nog meningen att han skulle skaffa sig en fullständig dräkt men det blev aldrig av).

Sedan dräkten var definitivt urvuxen följde några "dräktlösa" år. I tonåren började jag sakna dräkt och det låg nu i tiden med folkmusik och folkdräkt. Mamma tänkte också på att "återuppliva" sin dräkt som hon haft under 1930- och 40-talen. För min del blev det "e hop-sky'ttn historiå" med livkjolen ärvd efter gammelmoster Marit (som bodde i Stockholm och som där en gång hade lånat ut den till någon som skulle servera på Skansen – och som klippte av den i för henne lagom längd), en alldeles för trång gammal "yvy-del", gult "förklä" av rask troligen arv från Farmors Linjögården i Östra Fors ('gult' stod för konfirmation och 'halv sorg', vi hade inget rött förklä "på lager" så det gula fick duga och jag hade inget emot att vara lite originell). Sjalar hade vi många att välja på men alla kändes i minsta laget. "Kring-sä-bandä",

blommigt sidenband som fanns att köpa i tygaffären och ett lite bredare hårband i stället för "håttn" som alltid var för liten (och lite löjlig på en tonåring). Väskan var dock min egen, nygjord till mig 1968. De röda strumporna som tidigare varit i bomull (för barn) fanns nu som lite tjockare nylonstrumpor men det var precis före strumpbyxornas genombrott så det fordrades gördel och strumpeband (usch!). Skorna skulle vara svarta och det var alltid problem med att hitta sådana. Jag trivdes mycket bra med min dräkt och bar den gärna! Dräkten fick till och med vara med på Svenska scoutförbundets resa "Europa -63" då jag bar den på svenskt midsommarfirande i schweiziska alperna!

På 1970-talet blev min mor Torris Anna Henriksson alltmer engagerad i Malungsdräkten och började forska om den – ett arbete som utmynnade i kapitlet Sockendräkten i *Malung – ur en sockens historia del 1*. Torris Anna hade lärt sig väva någon gång på 1950-talet när Malungs vävkammare grundades. Hon skaffade tidigt egen vävstol och vävde hemma. Först var det förstås trasmattor, handdukar, dukar och gardiner i halvlinne och nu hade det blivit en väv med kjoltyg till Malungsdräkten i blå bomull och lin. Det var väldigt svårt att hitta något lämpligt blått köpetyg. Hon hade även hunnit införskaffa rött yllegarn till förklädet innan hon hastigt gick bort i januari 1978.

Nu skulle jag äntligen få min vuxen-dräkt sydd. En semestervecka sommaren 1977 stannade jag kvar i Malung. Mammans kusin och väninna Brita Kapla kom hem till Tôris och i rask takt blev min nya Malungsdräkt till.

De olika delarna i den ordning de tas på:

Överdelen, 'y`vy-delIn' av vit tunn bomull. Den skulle ju vara av gammal modell öppen med knytband fram. Alltid för kort och glipade lätt. Önskar att någon tänkt "hel särk" (som väl var ändå "ursprungligare"). Då hade problemet underkjol också lösts. Nu fick det bli en vanlig vit volangunderkjol i bomull. Linningar eller 'kva`lär' av brokigt band, uddspets virkad av mamma Anna. Knytband som var mycket svåra att "få till" utan hjälp av någon annan. Senare i livet fick jag sydd en ny yvydel av halvlinne från Tallin. Tanken var att den skulle vara längre än den gamla och hel framtill för att slippa alla glipor. Den skulle dras över huvudet. Tyvärr tänkte sömmerskan på mina dåliga leder och sydde den med knappar och knapphål för att underlätta för mig! Enorm besvikelse! Men vitärmarna är dock mycket vackra och knäppningen kunde döljas under halsklädet så den har ändå fungerat bra.

'Sô`kkon' bestod nu av röda strumpbyxor eller röda knästrumpor av köpmodell. Vilken lycka att slippa långstrumpor och strumpeband!

Kjolen, livkjolen, 'tso`tsiln' av blått hemvävt halvlinne från mammas väv. Livet i rött ylletyg hade under vintern broderats av mamma Anna. Häktorna i mässing vreds till av min svägerskas mor Utanhols Svea Halvarsson.

Väskan eller 'tä`ska' (som ingen sa på min tid) i sitt midjeband hängdes nu över vänstra höften för att titta fram under förklädet på höger sida, i "handhöjd". Julen 1968 fick jag och min syster varsin väska i julklapp. Den var gjord efter en gammal modell i beige nappaskinn med applikationer med mockasidan utåt, försedd med våra initialer (EH Elisabet Henriksson för min del) och året 1968. Gjord av signaturen EB, Ellen Björklund. Handvävt midjeband.

Nu dags för förklädet, 'fô`rklää' som täckte väskan till hälften. Ett rostyg (damast?) från Norge blev till mitt 'ro`s-fô`rklä' med en ganska bred 'sno`rå' nedtill. Färgen var dovare röd än det vanliga klarröda. Jag fick mycket beröm för detta vackra förkläde men kände mig ofta "alltför fin" i det till den i övrigt "vardagliga" dräkten. Det var vanligt att skicka bud till någon Husflid när man hörde att någon skulle till Norge. Detta förkläde har jag dock skänkt till min brorsdotter Martina tillsammans med en 'sva`rt-tso`tsil' som jag skaffat på senare tid. I min donation ingår i stället det röda förkläde som mamma använde.

Det blå förklädet, ett sorgförkläde, sydde jag av en bit blått linne från Ikea till vår Faster Karins begravning 2004. Det fanns en bit blå rask i huset och den sydde svägerskan Anna-Britta sitt förkläde av. Jag sydde även ett blått linneförkläde till min kusin Margareta Skog. Jag fick tillfälle att använda mitt förkläde på flera begravningar. – Det svarta förklädet har jag aldrig använt.

'Kring-sä-bandä' i midjan skulle täcka förklädeslinningen och rosetten satt på vänster sida för att inte konkurrera med väskan på höger sida. Oftast sidenband med blommor. Allt svårare att få tag i sidenband i affärerna. Det blev ett "ärende" att på resor ute i världen (mest Europa) kolla in vad som fanns på orten i bandväg. I Paris på Montmartre hittade jag "fina" band. Tyvärr föll de ur den alltför hårt packade resväskan, på hotellet gissade jag och skrev dit på knagglig franska och försökte beskriva vad jag hade tappat. Och nog fick jag något från Paris men det var rosa hårdstärkta breda tyllband med guldkant, modell garnering på fruktkorg! Inte mina band.

Skorna 'skonn' är tillverkade av skomakare Nils Ekström i Falun. Svägerskan Faster Karin (Mass Karin) och mamma Anna reste till Falun och fick sina skor måttbeställda kanske i slutet av 1960-talet. Skorna har uddförsedd plös, två remhål och gula sämskskinnsband som knöts i rosett. Det

såg ut som bananskal som låg på skon tyckte alla barn. Kanske hade Malungskvinnorna med sig någon förlaga till skomakaren men annars klarade han säkert av arbetet ändå. – Lindstrands skor i Malung som startat in verksamhet kring 1890 tog upp dräktskotillverkning på 1970-talet? Jag ägde även ett par sådana men de var aldrig riktigt bekväma så när jag ärvde mammas skor sålde jag de andra.

'Sô`kkon' var lyckligtvis moderna bekväma röda strumpbyxor eller motsvarande knästrumpor. Dock förargligt när en maska gick!

'Hâ`ss-klä' eller sjalen var alltid ett problem. Alla gamla kändes alltid för små, Idealet att trekantsfliken skulle hamna mitt på ryggen och de två främre flikarna skulle nå ända ner till midjan och dels täcka gliporna i livet och stoppas innanför förklädesbandet, uppnåddes sällan. Vi hade många gamla sjalar i gömmorna men någon fick tag i en rysk sjal av lite större mått med diskret färgställning och den har jag använt hela tiden.

Svart sidensjal till begravning.

Halssmycket, 'brå`ssja' som vi sa, var av den enkla typen med en buckla med fem löv. En mindre sådan hade jag på barndräkten. I vuxen ålder fick jag även ett norskt betydligt mer anslående smycke med många små "skålar", ett loppisfynd från min man. Detta får gå med högtidsdräkten till Martina.

'Hå'ttn' var aldrig någon höjdare, alltid för liten för mitt förhållandevis stora huvud och anpassad efter gamla tiders släta knutfrisyr. Under spetsen i framkanten skulle för ogifta 'rö`-bindiln' sitta, gärna i form av ett rött sidenband, blå motsvarighet för gifta. Men jag tror inte någon brydde sig om den skillnaden på min tid. Dessutom sattes ett blommigt sidenband över hjässan vilket

slutade med en rosett i nacken. Jag bar hellre hårband av något slag. När jag i "vuxen" ålder fick min livkjol utsydd (sömsmån fanns förstås) p.g.a. något större storlek av Kristina Hultgren i Moby passade jag på att få en ny överdel samt en ny hatt. Denna hatt älskade jag! Den var sydd av halvlinne från Tallin och betydligt större än föregångarna. Alltför stor enligt en del! Bred spets och ingen 'bindil', sidenband över hjässan som aldrig blev fastsytt så det glömde jag ofta. Till min faster Karins begravning kändes det dessutom bra att inte vara så färggrann.

Ytterplaggen:

'Svart-tröjä' hade mamma redan låtit sy till sig, av vem vet jag inte. Tröjan var kanske inte av helt "godkänt" tyg och med sidenfoder, men den var mycket bekväm och vi har båda nyttjat den väl.

Den vill dock Martina ärva!

Till 'Gô'I-tröjä' fanns det tyg när mamma dog. Jag försökte sy den själv men måste ta till hjälp.

Lisbet Lindblom hjälpte mig. Den är lite mindre högtidlig än svarttröjan och den trivdes jag också mycket bra i.

'Pä'lsn' var min 40-årspresent från familjen (1986). Sydd av Bären Nisse Andersson i Vallerås. Tyvärr alltför få tillfällen att använda den.

Den rutiga vävda sjalen kom in i mitt liv sent. Den var väl ett "över-ytterplagg".

Vita stickade halv-vantar gav mig Utanhols Svea Halvarsson.

Dockan

Dockan en gåva från Faster Edit, dvs Edit Henriksson, född Stolpe (Äppelbo), gift med min Farbror

Mass Ivar. Edit har gjort det utsökta arbetet med att sy dockans klädsel. Gåva ca 1980.

1/ Från Dalaföreningen i Stockholm någon gång på 1930-talet. Torris Anna längst t.v.

Se mer om Dalaföreningen i Skinnarebygd 2021, *Anna Sofia – en annorlunda skoltid* av Mass Elisabet Larsson.

2/ Tre små Malungskullor, Brita Henriksson, Anna Magnil och Elisabet Henriksson i sina nya dräkter, maj 1951. På väg till söndagsskolefest i Hole bönhus.

Pappa och flickorna i malungdräkter
färdiga att upp-akta Kung Gustaf
Adolf som besökte Malung i sept. 1953.

3/ Pappa Mass Ewald och systrarna på väg att möta Kung Gustav VI Adolf på eriksgata september 1953.

Eva, Elisabet, Margareta & Marie
klädda i sina nationaldräkter.

4/ Adelboden midsommar 1963.

5/ Kulturpristagare midsommar 2017.